

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

В. е. декана природничо-географічного факультету

Л.П. Міронець

вересня 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Методика краснавчо-туристичної роботи

галузь знань: 10 Природничі науки

спеціальність: 106 Географія

освітньо-професійна програма: Географія

мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною комісією природничо-географічного факультету

« 28 » серпня 2020 р.

Голова

(Міронець Л.П., к.пед.н, доцент)

Розробник: Корнус Олеся Григорівна кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри загальної та регіональної географії

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри загальної та регіональної географії
Протокол № 1 від “ 27 ” серпня 2020 року.

Завідувач кафедри

Корнус О.Г., канд. геогр. наук, доцент

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	магістр	Обов'язкова	
		Рік підготовки:	
2-й		2-й	
Семестр			
Загальна кількість годин – 90		3-й	3-й
		Лекції	
		14 год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
		14 год.	4 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		60 год.	82 год.
		Консультації:	
	2 год.	год.	
	Вид контролю: залік		

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Ознайомлення майбутніх магістрів з теоретичними та практичними засадами організації краєзнаво-туристичної роботи, видами та формами її роботи, можливостями застосування позакласних форм роботи для підвищення ефективності освітнього процесу та рівня засвоєння знань із географії.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- передумови формування туристсько-краєзнавчої діяльності на теренах України;
- основні види і організаційні форми краєзнаво-туристичної роботи, особливості підготовки та проведення туристсько-краєзнавчих подорожей та екскурсій;
- класифікацію екскурсій за тематикою, віковими особливостями екскурсантів, територією проведення
- методичні засади проведення туристичних змагань, зльотів тощо;
- правила безпеки учасників туристських походів та подорожей;

- основні правила орієнтування на місцевості, порядок роботи з картою і компасом при орієнтуванні на місцевості.
вміти:
- формувати пізнавальний інтерес, методи його стимулювання в різних вікових категорій дітей;
- планувати роботу гуртків;
- організовувати тематичні виставки, туристично-краєзнавчі вечори, географічні тижні тощо;
- організовувати дослідження суспільно-економічних об'єктів краю.
- організовувати лекції, вечори, свята на базі шкільного краєзнавчого музею.

Вивчення дисципліни передбачає дотримання положень Кодексу академічної доброчесності СумДПУ імені А.С.Макаренка.

2. Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал з методики краєзнавчо-туристичної роботи; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки, результати, що впливають з наявних даних. на основі проблемної ситуації, виділяє проблему, конструє гіпотези і перевіряє їх. При цьому студент не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями, типологіями та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом навчальної дисципліни.
82-89	твердо знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його; який не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.
74-81	знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення. Застосовує їх у видозмінений, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, здійснює перенесення дій.
64-73	має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт і розв'язанні задач.
60-63	самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.

35-59	не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом економічної та соціальної географії; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє наводити приклади із життя та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
1-34	має загальне уявлення про навчальну дисципліну, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль												Разом	Сума
РОЗДІЛ 1													
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	60	100
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5		
Контроль самостійної роботи												40	
3	3	4	2	3	5	5	2	5	3	2	3		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

3. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: залік, контрольні роботи (тести), реферати, проект-презентації.

Оцінювання знань, навичок студентів враховує всі види занять, які передбачені програмою навчальної дисципліни.

Перевірка і оцінювання знань студентів проводиться в таких формах:

- оцінювання роботи студента на практичних заняттях;
- проведення проміжного контролю (опитування або письмове завдання);
- проведення підсумкового контролю (письмове завдання).

Загальна оцінка з дисципліни складається з поточних оцінок, які студент отримує під час практичних занять, виконання завдань для самостійної роботи, письмових завдань проміжного та підсумкового контролю.

Поточне оцінювання знань студентів здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Об'єктами поточного контролю є:

- активність і результативність роботи студента з вивчення програмового матеріалу дисципліни;
- підготовка до практичних занять.

Оцінювання знань студентів на практичних заняттях проводиться за такими критеріями:

- розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблеми, що розглядається;
- ступінь засвоєння матеріалу навчальної дисципліни;
- ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються;
- уміння поєднувати теорію з практикою при розгляді практичних ситуацій, розв'язання задач, проведені розрахунків при виконанні індивідуальних завдань і завдань, що винесені на розгляд в аудиторії;
- логіка, структура, стиль викладу матеріалу при виступах в аудиторії, вміння обґрунтувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації і робити висновки.

При оцінюванні підготовки студента приділяють увагу не тільки якості їх виконання, але і своєчасності задачі виконання завдань викладачеві (відповідно до графіка навчального процесу).

Контроль за змістовими розділами здійснюється за такими складовими, як: лекції, практичні завдання, самостійна та індивідуальна робота студента. Контроль за розділами проводиться після того, як розглянуто увесь теоретичний матеріал й виконано практичні завдання в межах кожного розділу. Проміжний контроль рівня знань передбачає виявлення опануванням студентом матеріалу розділу і вміння застосувати його для вирішення практичних завдань.

Домашнє завдання виконується з метою закріплення та поглиблення теоретичних знань та вмінь студентів і є важливим етапом у засвоєнні навчального матеріалу. Виконання, оформлення та захист домашнього завдання здійснюється студентом в індивідуальному порядку відповідно до методичних рекомендацій.

Питання до заліку з навчальної дисципліни «Методика краєзнавчо-туристичної роботи»

1. Предмет і завдання курсу, його зв'язок з іншими науками.
2. Суть, значення та функції краєзнавчо-туристичної роботи.
3. Місце туристсько-краєзнавчої роботи в системі шкільної освіти.
4. Функції, завдання та напрямки позакласної роботи: туристично-краєзнавчий; країнознавчий; економічний; екологічний; естетичний.
5. Джерела краєзнавчо-туристичної роботи.
6. Інноваційні педагогічні технології в краєзнавчо-туристичній роботі.
7. Формування уявлень про краєзнавчо-туристичну роботу як форму географічної освіти та виховання особистості: за античних часів; у Київській Русі; у Російській імперії; в СРСР; у сучасній незалежній Україні.
8. Біографічний підхід у вивченні досвіду краєзнавчо-туристичної роботи: внесок провідних педагогів, науковців та методистів у розвиток позакласних форм навчально-виховної роботи.
9. Загальнолюдські принципи освіти та виховання в позаурочний час.
10. Дидактичні принципи.
11. Роль краєзнавчого принципу.
12. Форми позакласної роботи: індивідуальні, групові й колективні; періодичні та епізодичні; стаціонарні й нестаціонарні.
13. Методи дослідження краєзнавства.
14. Форми краєзнавства.
15. Методи краєзнавчо-туристичної роботи.
16. Етапи формування особистості та фізіологія розвитку дитини.
17. Особливості молодшого, середнього та старшого шкільного віку.
18. Формування пізнавального інтересу, методи його стимулювання в різних вікових категорій дітей.

19. Методи співпраці з «важкими» дітьми.
20. Соціальна адаптація дітей у процесі позакласного виховання.
21. Гурток як ефективний засіб формування комплексу знань за певною тематикою.
22. Планування та облік гуртків.
23. Розробка тематичного та календарного планів роботи гуртків.
24. Тематика і методика проведення занять у гуртках.
25. Географічне товариство як форма зв'язку шкільної географії з «великою» наукою.
26. Особливості створення та керування шкільним географічним товариством.
27. Секції з географії та географічні клуби.
28. Види стежок – комплексні й тематичні.
29. Етапи створення та облаштування навчальної стежки.
30. Документація й правове узгодження організаційних питань створення стежки.
31. Облаштування майданчиків для спостереження та рекреаційних зон.
32. Просвітницька та виховна робота на стежці.
33. Музей як провідна форма позакласної роботи. Види музеїв.
34. Положення про створення музею при шкільному закладі.
35. Методичні засади організації та функціонування шкільного краєзнавчого музею. Фондова й експозиційна робота.
36. Організація лекцій, вечорів, свят на базі шкільного краєзнавчого музею.
37. Шкільний кабінет із географії як прототип шкільного музею.
38. Застосування ігрових прийомів у туристично-краєзнавчій роботі.
39. Рольові, туристичні, спортивні ігри, спортивне орієнтування, змагання з техніки туризму, конкурси та вікторини з різних галузей географічного знання.
40. Класифікація екскурсій за тематикою, віковими особливостями екскурсантів, територією проведення тощо.
41. Методика проведення та завдання.
42. Методичні засади організації експедицій.
43. Методика планування експедиції з дослідження пам'яток природи, історії та культури району.
44. Організація досліджень суспільно-економічних об'єктів краю.
45. Етапи організації та проведення походу. Розробка маршруту, комплектація матеріального забезпечення, обладнання, розробка меню.
46. Методи польових досліджень у поході.
47. Методичні засади проведення туристичних змагань, зльотів тощо. Поняття зльоту, туристичного свята, тематичного вечора.
48. Організація тематичних виставок, туристично-краєзнавчих вечорів, географічних тижнів тощо.
49. Використання краєзнавчого матеріалу в курсах шкільної географії
50. Краєзнавчі основи вивчення факультативних курсів.

4. Програма навчальної дисципліни

4.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

РОЗДІЛ І. Теоретичні засади методики краєзнавчо-туристичної роботи.

Тема 1. Туристично-краєзнавча робота як форма навчально-виховної діяльності.

Предмет і завдання курсу, його зв'язок з іншими науками. Суть, значення та функції краєзнавчо-туристичної роботи. Місце туристсько-краєзнавчої роботи в системі шкільної освіти. Функції, завдання та напрямки позакласної роботи: туристично-краєзнавчий; країнознавчий; економічний; екологічний; естетичний. Інноваційні педагогічні технології в краєзнавчо-туристичній роботі.

Тема 2. Коротка історія краєзнавчих досліджень. Формування уявлень про краєзнавчо-туристичну роботу як форму географічної освіти та виховання особистості: за античних часів; у Київській Русі; у Російській імперії; в СРСР; у сучасній незалежній

Україні. Біографічний підхід у вивченні досвіду краєзнавчо-туристичної роботи: внесок провідних педагогів, науковців та методистів у розвиток позакласних форм навчально-виховної роботи.

Тема 3. Форми, методи та принципи краєзнавчо-туристичної роботи. Загальнолюдські принципи освіти та виховання в позаурочний час. Дидактичні принципи. Роль краєзнавчого принципу. Форми позакласної роботи: індивідуальні, групові й колективні; періодичні та епізодичні; стаціонарні й нестаціонарні. Методи краєзнавчо-туристичної роботи.

Тема 4. Вікові особливості учнів і туристично-краєзнавча робота. Етапи формування особистості та фізіологія розвитку дитини. Особливості молодшого, середнього та старшого шкільного віку. Формування пізнавального інтересу, методи його стимулювання в різних вікових категорій дітей. Методи співпраці з «важкими» дітьми. Соціальна адаптація дітей у процесі позакласного виховання.

Тема 5. Планування й облік роботи гуртків. Гурток як ефективний засіб формування комплексу знань за певною тематикою. Планування та облік гуртків. Розробка тематичного та календарного планів роботи гуртків. Тематика і методика проведення занять у гуртках.

Тема 6. Організація роботи географічного товариства. Географічне товариство як форма зв'язку шкільної географії з «великою» наукою. Особливості створення та керування шкільним географічним товариством. Секції з географії та географічні клуби.

Тема 7. Навчальна стежка. Види стежок – комплексні й тематичні. Етапи створення та облаштування навчальної стежки. Документація й правове узгодження організаційних питань створення стежки. Облаштування майданчиків для спостереження та рекреаційних зон. Просвітницька та виховна робота на стежці.

Тема 8. Організація шкільного краєзнавчого музею. Музей як провідна форма позакласної роботи. Види музеїв. Положення про створення музею при шкільному закладі. Методичні засади організації та функціонування шкільного краєзнавчого музею. Фондова й експозиційна робота. Організація лекцій, вечорів, свят на базі шкільного краєзнавчого музею. Шкільний кабінет із географії як прототип шкільного музею. Застосування ігрових прийомів у туристично-краєзнавчій роботі. Рольові, туристичні, спортивні ігри, спортивне орієнтування, змагання з техніки туризму, конкурси та вікторини з різних галузей географічного знання.

Тема 9. Місце екскурсій в організації туристично-краєзнавчої роботи. Класифікація екскурсій за тематикою, віковими особливостями екскурсантів, територією проведення тощо. Методика проведення та завдання.

Тема 10. Експедиція як форма туристично-краєзнавчої роботи. Методичні засади організації експедицій. Методика планування експедиції з дослідження пам'яток природи, історії та культури району. Організація досліджень суспільно-економічних об'єктів краю.

Тема 11. Похід як форма туристично-краєзнавчої роботи. Етапи організації та проведення походу. Розробка маршруту, комплектація матеріального забезпечення, обладнання, розробка меню. Методи польових досліджень у поході.

Тема 12. Організація масових туристичних заходів. Методичні засади проведення туристичних змагань, зльотів тощо. Поняття зльоту, туристичного свята, тематичного вечора. Організація тематичних виставок, туристично-краєзнавчих вечорів, географічних тижнів тощо.

4.2. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма					Заочна форма						
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі					
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.		Самост.р	Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р
РОЗДІЛ I. Теоретичні засади методики краєзнавчо-туристичної роботи.												
Тема 1. Туристично-краєзнавча робота як форма навчально-виховної діяльності	8	1	1	-	-	4	-	1	-	-	-	4
Тема 2. Коротка історія краєзнавчих досліджень	10	1	1	-	-	6	-	-	-	-	-	6
Тема 3. Форми, методи та принципи краєзнавчо-туристичної роботи	12	2	2	-	-	4	-	1	1	-	-	6
Тема 4. Вікові особливості учнів і туристично-краєзнавча робота	12	1	1	-	-	4	-	-	-	-	-	4
Тема 5. Планування й облік роботи гуртків	12	1	1	-	-	4	-	-	1	-	-	4
Тема 6. Організація роботи географічного товариства	14	1	1	-	-	5	-	-	-	-	-	10
Тема 7. Навчальна стежка	12	1	1	-	-	5	-	-	-	-	-	5
Тема 8. Організація шкільного краєзнавчого музею	14	1	1	-	-	5	-	1	-	-	-	10
Тема 9. Місце екскурсій в організації туристично-краєзнавчої роботи	14	1	1	-	-	5	-	-	-	-	-	5
Тема 10. Експедиція як форма туристично-краєзнавчої роботи	12	2	1	-	-	8	-	-	1	-	-	8
Тема 11. Похід як форма туристично-краєзнавчої роботи	16	1	1	-	2	5	-	1	-	-	-	10
Тема 12. Організація масових туристичних заходів	14	1	1	-	-	5	-	-	1	-	-	10
Усього годин	150	14	14	-	2	60	-	4	4	-	-	82

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Основні завдання краєзнавчо-туристичної роботи з учнівською та студентською молоддю на сучасному етапі	1	
2.	Періодизація національного краєзнавства	1	
3.	Особливості організації та проведення походів із різних видів туризму	1	
4.	Теоретична та практична підготовка туристичної групи.	2	1
5.	Підготовка до туристсько-краєзнавчої подорожі. Організація роботи керівника та учасників подорожі.	1	
6.	Планування маршруту походу.	1	1
7.	Організація і методика проведення краєзнавчих екскурсій	1	
8.	Основні принципи організації та діяльності музею.	1	

	Комплектування фондів. Фондова робота.		
9.	Підготовка й проведення екскурсій у шкільному музеї	1	
10.	Організація краєзнавчих вечорів в школі	1	
11.	Проведення краєзнавчих конференцій	1	1
12.	Краєзнавчі вікторини та ігри	1	
13.	Краєзнавчий гурток в школі	1	1
	Всього	14	4

Теми лабораторних занять

Виконання лабораторних робіт даною робочою програмою не передбачено.

5. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Браславська О.В., Рожі І.Г. Краєзнавчо-туристична робота в системі освіти // Мат-ли Всеукр. наук. конференції «Треті Сумські наукові географічні читання (12-14 жовтня 2018 р.)», 2018. С. 17-19.
2. Касіяник І.П., Мисько В.З. Методика навчання географії (теоретичний аспект). Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута»», 2017. 214 с.
3. Кравець Н. В. Краєзнавча робота в контексті навчально-виховної діяльності сучасного закладу освіти : методичний посібник / Н. В. Кравець. – Дубно, 2016. – 156 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : 37 <https://vseosvita.ua/library/turistsko-kraeznavca-robota-v-konteksti-dialnostisucasnogo-zakladu-osviti-1938.html>
4. Малая О. І. Розвиток пізнавальної компетентності учнів як один із засобів формування успішної особистості // Географія. 2017. № 5 – 6 (321 – 322). С. 10 – 14.

Додаткові:

1. Зеленська, Л.І. Практикум із туристично-краєзнавчої роботи з географії / Л.І. Зеленська, О.В. Троценко. Д.: РВВ ДНУ, 2012. 80 с.
2. Олішевська Ю.А. Туристсько-краєзнавча діяльність і моніторинг географічного середовища: навчально-методичний комплекс. К., 2013. 50 с.
3. Пангелов Б. П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2010. 248 с.
4. Самойленко В.М., Вішнікіна Л.П., Япринець Т.С. Методика навчання географії : Навчальний посібник-практикум. Полтава: ПП Шевченко, 2014. 190 с.
5. Самолук А. Творча активність учнів основної школи у процесі туристськокраєзнавчої роботи як одна із проблем сучасної педагогічної теорії // Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. праць. Вінниця, 2013. Вип. 16. С. 53 – 57.
6. Статті в методичних журналах “Географія і основи економіки в школі”, “Рідна школа”, “Географія в школі”.

Інформаційні ресурси

1. Освітній портал // www.osvita.ua
2. Навчальні програми для гуртків туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти, (від 04.07.2013р №1 / 11 - 10903) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrjuntur.org.ua/nasha-bbloteka/programi-gurtky>.

6. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

1. Зеленська, Л.І. Практикум із туристично-краєзнавчої роботи з географії / Л.І. Зеленська, О.В. Троценко. – Д.: РВВ ДНУ, 2012 – 80 с.